

OSTRAVSKÁ UNIVERZITA
FILOZOFICKÁ FAKULTA

KATEDRA FILOZOFIE

POSUDEK NA HABILITAČNÍ PRÁCI

Mgr. Pavol Labuda, PhD.

Aristotelova teória jazyka (Ružomberok: Verbum, 2021, 152 s.)

Habilitační práce *Aristotelova teória jazyka* představuje knižní završení dosavadního odborného zájmu dr. Pavla Labudy o tuto problematiku, které se autor věnuje dlouhodobě a dílčí závěry svého výzkumu již dříve publikoval v několika studiích nebo je odbornému publiku prezentoval na vědeckých konferencích. Není proto překvapivé, že monografické zpracování Aristotelových tezí o řeči vyniká promyšlenou koncepcí, přehledným a uceleným zpracováním, výbornou znalostí primární i obsáhlé sekundární literatury, nebo argumentačně silnými a přesvědčivými závěry.

Habilitační práce je (vedle předmluvy, závěru a bibliografických seznamů či rejstříků) rozdělena do pěti hlavních kapitol. Nejprve (kap. 1 – *Úvod*) autor poměrně obsáhle uvádí do předmětné problematiky, a to jak ze systematického hlediska, tak v rámci konkrétních aristotelových studií. Vhodně se přitom podrobněji zaměřuje na zdůvodnění svého konstruktivisticky laděného metodologického přístupu ke zkoumané látce. V následujících kapitolách a podkapitolách se pak již soustředí na široce pojaté představení různých kontextů, v nichž Aristotelés pojednával o řeči. Jako první je pozornost věnována přírodovědným či fyzikálním a fyziologickým okolnostem řeči (kap. 2 – *Biologické aspekty lidskej řeči*), na což navazuje epistemologicky laděný výklad o duši (kap. 3 – *Psychologické aspekty lidskej řeči*). K tomu je patřičně doplněna část o účelu řeči, který především souvisí s jejím komunikačním a společenským charakterem (kap. 4 – *Sociálne aspekty lidskej řeči*). Nakonec je představena samotná systematická podoba lidské řeči, která umožňuje plně rozvinout v Aristotelově podání naši řečovost jako relevantní předmět výzkumu (kap. 5 – *Jazyk ako systém*).

Hned na tomto místě mohu konstatovat, že podle mého soudu předložená habilitační práce splňuje nároky obvykle na tento typ prací kladené a bezpochyby se jedná o náležitý podklad pro další pokračování habilitačního řízení.

V dalším se proto zaměřím zejména na ty pasáže a aspekty posuzované práce, které ve mne vyvolaly určité otázky:

KATEDRA FILOZOFIE

1. Metodologicky se může zdát být sporné, že se P. Labuda rozhodl zpracovat komplexní pojednání o lidské řeči u Aristotela, přičemž samotný Aristotelés o své „teorii řeči či jazyka“ nenapsal žádnou souhrnnou práci (na rozdíl od jiných témat svého badatelského zájmu). Habilitand si je tohoto úskalí dobře vědom (viz např. s. 20 et passim) a věnoval relativně rozsáhlou část první uvozuující kapitoly zdůvodnění relevance svého přístupu (včetně upozornění na metodologicky podobné postupy jiných aristotelovských badatelů v souvislosti s jinými tématy Aristotelova myšlení i zdůraznění jedinečnosti právě zde prezentovaného výkladu), což lze jistě kvitovat s velkým povděkem. Základní materiálovou bází, z níž pak P. Labuda ve své práci vychází, je přirozeně Aristotelovo dílo (např. s. 18 et passim). Překvapuje mne však, že je zde využito pouze tzv. esoterických spisů (tj. Aristotelových školských textů), nikoli fragmentárně dochovaných spisů pro veřejnost (*Protreptikos*, *O filosofii* apod.). Proč tomu tak je? Lidská řeč hraje v dochovaných fragmentech poměrně důležitou roli, proto mne překvapuje nezdůvodněné vynechání těchto textů, byť jsou dnes k dispozici pouze v rozsáhlejších či kratších zlomcích. Podobně mne také zaráží, že výklad se v některých pasážích Labudovy publikace evidentně přidržuje pouze jednoho zdroje, byť se Aristotelés stejné problematice věnoval na více místech svého díla – např. interpretace Aristotelovy koncepce smyslového vnímání (s. 62–64) je opřena výhradně o spis *O duši* a není zde zohledněn kratší Aristotelův spis ze souboru zvaného *Parva naturalia*, tj. pojednání *O vnímání a vnímatelném*. Mohl by tento postup autor zdůvodnit?
2. Z koncepčního hlediska je otázkou, nakolik je vhodné předsadit výklad o biologických (fyziologických či fyzikálních) aspektech řeči těm dalším. Labudovo zdůvodnění značné pozornosti věnované přírodně-filosofickým Aristotelovým textům (s. 36ff.) je průkazné a musím říci, že je mi z mnoha důvodů tento přístup sympatický. Přesto z argumentu o poznání čehokoli tím, že poznáme jeho příčiny, a následném rozvinutí teorie čtyř příčin (látková, formální, působící a účelová) je zřejmé, že zbylé příčiny hrají zásadnější roli než příčina materiální (autor podobně např. na s. 60). Není poté obšírný výklad přírodovědného (a částečně i psychologického, tj. zejména epistemologického) rozměru tématu předsazen dalšímu výkladu spíše uměle? S tím souvisí i otázka, nakolik lze vyjít při komplexním výkladu Aristotelovy „teorie jazyka“ z fyzikálních vymezení a fyziologických předpokladů zvuku, hlasu a řeči, přičemž jen poměrně málo prostoru věnovat Aristotelovým logickým spisům, které se svou povahou jazykem zabývají primárně? Není právě ona materiální příčina až tou poslední, která je formována za jistým účelem pomocí lidské duše a jejich počinů? Ostatně určitá koncepční konfuznost tohoto postupu je naznačena i samotným P. Labudou, když na jedné straně upozorňuje, že spis *O duši* lze chápat jako přírodovědné dílo (s. 59), avšak užívá ho k popsání nebiologické dimenze řeči (kap. 3).

OSTRAVSKÁ UNIVERZITA
FILOZOFICKÁ FAKULTA

KATEDRA FILOZOFIE

A další poznámka k tomuto rysu posuzované práce: Existuje několik možností, jak rozlišovat mezi tím, co je to ‚jazyk‘ a co je to lidská ‚řeč‘. Z posuzované knihy jsem však nenabyl dojmu, že by to autor nějak striktně odlišoval, a v souvislosti s Aristotelem používá oba termíny jako takřka synonyma (srov. např. s. 36, 56 et passim [*logos* = lidská řeč] a s. 41 [*logos* = jazyk]). Je to úmysl?

3. Vzhledem k tomu, že je habilitační práce již knižně vydanou monografií, jsem překvapen, kolik formálních nedostatků v této publikaci nacházím. Patrně nemá smysl je zde všechny uvádět, tak jen zmíním přehled typových problémů, kterých jsem si všiml (a to neposuzuji jazykovou úroveň, neboť nejsem slovenský rodilý mluvčí, tudíž se k tomu necítím být kompetentní): překlepy (např. s. 46: „lea“ místo „ale“), chybějící interpunkce (např. s. 63, pozn. 101), duplikující se reference (např. s. 59, pozn. 88), chaotické křížové odkazování na jednotlivé kapitoly (zejména s. 80, první dvě věty kap. 3.5, kde se referuje ke druhé kapitole jako k první a k třetí jako k druhé), pro mne nejasné a matoucí (chybné?) spojovníky uprostřed slov (např. s. 110) nebo velmi vágní formulace (kupř. s. 67, pozn. 114: „*Aristoteles na jednom mieste korpusu dokonca hovorí o lani...*“, k žádnému místu v Aristotelových spisech však není odkázáno) apod.

Z pozice posuzovatele předloženého spisu si také dovoluji položit jeden dotaz, který by mohl být zodpovězen v případné diskuzi při obhajobě:

Teprve v kap. 5 a následně v *Záveru* (srov. s. 125) se autor blíže věnuje otázkám sémantiky nebo vztahu mezi duševními stavy, řeči a písmem. Ve středověku se poměrně hojně (mimo jiné jako dědictví aristotelských úvah o jazyce – samozřejmě vedle stoických inspirací) hovořilo o vztazích mezi mentální řečí či mentálním slovem, mluveným slovem a psaným slovem, přičemž je zřejmé, že prim náleží mentální řeči, která může být vyjádřena mluveným slovem a fixována písmem. Z této habilitační práce se však zdá, že u Aristotela je výrazně větší pozornost věnována mluvenému slovu, které stojí v centru zájmu. Mluvená řeč sice vyjadřuje duševní stavy a lze ji zachytit písmem, ale lze – podle v knize prezentovaného důrazu na fyziologické a podobné aspekty řeči – říci, že pro Aristotela jsou tyto motivy zásadnější, než tomu bylo v pozdější době, která zdůraznila mentální dimenzi řeči?

Na závěr mohu zopakovat, že předložená práce *Aristotelova teória jazyka* je podle mého názoru jasným dokladem rozsáhlé odborné erudice dr. Pavla Labudy, který prokázal, že je plně etablovaným odborníkem, jenž se dokáže výtečně orientovat v soudobých mezinárodních výzkumech, a přitom být invenčním způsobem plnohodnotným partnerem pro široké

OSTRAVSKÁ UNIVERZITA
FILOZOFICKÁ FAKULTA

KATEDRA FILOZOFIE

mezinárodní badatelské publikum, když dokáže podnětně upozornit na relevantní přístupy ke zkoumanému problému.

Z těchto důvodů se domnívám, že habilitační práce Pavla Labudy si jednoznačně zaslouží ***být přijata*** jako podklad pro jeho habilitačního řízení, k jehož úspěšnému průběhu poskytuje ty nejlepší předpoklady. Navrhuji proto Vědecké radě Filozofické fakulty Univerzity Mateje Bela v Banské Bystrici, aby byl Mgr. Pavlovi Labudovi, PhD., po úspěšném absolvování habilitační přednášky a obhajoby habilitační práce ***udělen vědecko-pedagogický titul docent*** v oboru habilitačního a inauguračního řízení ***systematická filozofie***.

V Ostravě, 3. 3. 2022

Marek Otisk